

ส่วนที่ 3

การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาของท้องถิ่น ในเขตจังหวัดขอนแก่น

3.1 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนา

3.1.1 การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกและพลังงาน ภาวะโลกร้อนทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม สภาพภูมิอากาศแปรปรวน ภัยธรรมชาติมีความรุนแรงมากขึ้น มีโอกาสเกิดได้ ทั้งภาวะฝนทิ้งช่วง ขาดแคลนน้ำ ภัยแล้ง และภาวะฝนตกหนัก น้ำท่วมฉับพลัน เกิดการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ระบบนิเวศจะอ่อนแอ เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ ภาวะโลกร้อนยังส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำ และโรคระบาดเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพของประชากร นอกจากนี้ระดับคาร์บอนไดออกไซด์และอุณหภูมิที่สูงขึ้น การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช จะส่งผลกระทบต่อระบบการเพาะปลูกและปริมาณผลผลิตทางการเกษตรทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอาหาร และความเสียหายของพืชผลทางการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจให้กับประเทศที่มีภาคเกษตรเป็นแหล่งรายได้สำคัญ การพัฒนาจะต้องเร่งอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้สมบูรณ์และคงความหลากหลายทางชีวภาพ มีความพร้อมในการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ให้ความรู้และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการลดก๊าซเรือนกระจกบนฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนร่วมกับประชาคมโลกในการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนโดยไม่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3.1.2 การเปลี่ยนแปลงสถานะด้านสังคม โครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบคือขาดแคลนแรงงานหนุ่มสาวที่จะเข้ามาทดแทน การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานที่มีฝีมือและไร้ฝีมือ เพื่อทดแทนกำลังแรงงาน และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ทำให้งบประมาณสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านอื่น ๆ ลดลง ดังนั้นจะต้องเตรียมความพร้อมด้านระบบสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับการปรับตัวเข้าสู่โครงสร้างผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอาชีพทำให้เกิดความรู้สึกรู้สึกว่ามีคุณค่าต่อสังคม

3.1.3 กระแสนิยมและการแพร่ขยายของวัฒนธรรมโลก คนหนุ่มสาวมีค่านิยมการบริโภคตามวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เที่ยวเตร่ ดื่มสุรา ติดการพนัน และขาดการออม รวมทั้งปัญหาเยาวชนติดเกมส์คอมพิวเตอร์ และการมั่วสุมทางเพศในแหล่งบันเทิง ทำให้แรงยึดเหนี่ยวทางประเพณีและวัฒนธรรมลดลง จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการรื้อฟื้นประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นฐานการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาคนให้มีความรอบรู้ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

3.1.4 ประเด็นปัญหาสำคัญของจังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ประสบปัญหาภัยธรรมชาติเป็นประจำทุกปี เช่น ภัยแล้ง และน้ำท่วม ซึ่งเพิ่มความรุนแรงและมีระยะเวลายาวนานมากขึ้น ส่งผลกระทบกับประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกหลักวิชาการ โดยปัญหาสำคัญมีดังนี้

1. ปัญหาระยะใกล้ จังหวัดขอนแก่นประสบปัญหาระยะใกล้เป็นประจำทุกปี ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภค และการเกษตร ซึ่งสามารถแบ่งพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง 4 ระดับ คือ

1) พื้นที่เสี่ยงภัยสูง เนื้อที่ประมาณ 1,846,409 ไร่ หรือร้อยละ 27.8 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ด้านทิศใต้ของอำเภอเมืองขอนแก่น ทิศใต้ของอำเภอบ้านฝาง และอำเภอหนองเรือ ทิศตะวันตกของอำเภอพระยืน และครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของอำเภอมัญจาคีรี ชนบท แวงน้อย แวงใหญ่ พล โคน โพนไชย โนนศิลา และบางส่วนของเขตพื้นที่ อำเภอบ้านไผ่ หนองสองห้อง และเปือยน้อย ปี 2554 มีหมู่บ้านเสี่ยงภัยแล้ง จำนวน 511 หมู่บ้าน

2) พื้นที่เสี่ยงภัยปานกลาง เนื้อที่ประมาณ 3,554,170 ไร่ หรือร้อยละ 53.5 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนใหญ่กระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัด ปี 2554 มีหมู่บ้านเสี่ยงภัยแล้ง จำนวน 1,123 หมู่บ้าน

3) พื้นที่เสี่ยงภัยน้อย เนื้อที่ประมาณ 149,626 ไร่ หรือร้อยละ 2.3 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด ในเขตพื้นที่อำเภอภูเวียง ภูผาม่าน และชุมแพ ปี 2554 มีหมู่บ้านเสี่ยงภัยแล้ง จำนวน 697 หมู่บ้าน

4) พื้นที่เสี่ยงภัยน้อยที่สุด มีเนื้อที่ประมาณ 1,073,329 ไร่ หรือร้อยละ 16.1 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ในเขตบริเวณพื้นที่โครงการชลประทานหนองหวาย และบริเวณใกล้เคียงกับ ลำน้ำและแหล่งน้ำหลัก

2. ปัญหาดินเค็ม พื้นที่ที่ประสบปัญหาดินเค็ม มีประมาณ 2 ล้านไร่ หรือร้อยละ 29.4 ของพื้นที่จังหวัด โดยมีพื้นที่ดินเค็มอยู่ในเขตอำเภอด่านตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มลำน้ำชี ได้แก่ อ.เมืองขอนแก่น บ้านฝาง พระยืน ชนบท บ้านไผ่ มัญจาคีรี พล หนองสองห้อง บ้านแฮด โนนศิลา และเปือยน้อย โดยเป็นดินเค็มระดับเล็กน้อยถึงปานกลางประมาณ 1.9 ล้านไร่ และระดับมากถึงมากที่สุดประมาณ 0.1 ล้านไร่ นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่สูงที่มีชั้นหินเกลือรองรับอยู่ด้านล่างกระจายอยู่ในเขตอำเภอ ต่าง ๆ ได้แก่ อ.เมืองขอนแก่น บ้านฝาง แวงน้อย พล หนองสองห้อง น้ำพอง และซำสูง ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยไม่ถูกหลักสุขาภิบาล จังหวัดขอนแก่น มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด 225 แห่ง มีปริมาณขยะประมาณ 1,000 ตัน/วัน มีขยะที่ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักสุขาภิบาลประมาณ ร้อยละ 30.25 โดยมีระบบกำจัดที่ถูกหลักสุขาภิบาลเพียง 7 แห่ง รองรับปริมาณขยะได้ประมาณ 300 ตัน/วัน ขยะส่วนที่เหลือยังมีการจัดการที่ไม่ถูกหลักวิชาการ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3.2 การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนา

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานภาพการพัฒนาในปัจจุบันและโอกาสการพัฒนาในอนาคตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดขอนแก่น ด้วยเทคนิค SWOT Analysis มีดังนี้

➤ จุดแข็ง (Strengths)

1. เป็นองค์กรที่สามารถกำหนดแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีเอกภาพและสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่
2. มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตรงสายงาน มีเครื่องมือและอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ
3. เป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดสามารถแก้ไขปัญหา ตอบสนองความต้องการของประชาชนเหมาะสมและรวดเร็ว
4. ขอนแก่นเป็นเมืองศูนย์กลางการค้า การลงทุน และการคมนาคมขนส่งของภูมิภาคและอนุภูมิภาคอินโดจีน
5. ขอนแก่นเป็นเมืองศูนย์กลางการศึกษาของภูมิภาค มีสถาบันการศึกษาครอบคลุมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียน ระดับอาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา ตลอดจนเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา
6. มีโรงพยาบาลและศูนย์การแพทย์ที่ทันสมัย พร้อมให้บริการด้านสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน
7. เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้าย ที่มีคุณภาพและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น
8. เป็นที่ตั้งของส่วนราชการทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และสถาบันการเงิน องค์กรธุรกิจที่พร้อมให้บริการคำแนะนำและสนับสนุนการพัฒนาต่างๆ อย่างเพียงพอ
9. มีเอกลักษณ์เฉพาะด้าน ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ศาสนาโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น สามารถพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชน
10. เป็นศูนย์กลางการประชุมสัมมนาของหน่วยงานต่าง ๆ มีโรงแรมที่ทันสมัยได้มาตรฐาน และศูนย์ประชุมขนาดใหญ่รองรับการจัดประชุมระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ

➤ จุดอ่อน (Weakness)

1. ท้องถิ่นมีงบประมาณไม่เพียงพอกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นตามภารกิจ
2. บุคลากรของท้องถิ่นมีน้อย ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะขาดบุคลากรเชี่ยวชาญของท้องถิ่นขนาดเล็ก
3. การบริหารงบประมาณยังไม่สามารถกระจายการพัฒนาท้องถิ่นได้ครอบคลุมในทุกด้าน
4. ท้องถิ่นยังมีข้อจำกัดและไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานในเขตพื้นที่รับผิดชอบได้ทั้งหมดและโครงสร้างพื้นฐานบางส่วนไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบ
5. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการทำลายสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองและชุมชนเพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน
6. มีการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เขตเมือง ทำให้ขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรและมีผู้สูงอายุและเด็กอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชนมาก

7. ผลผลิตภาคการเกษตรขาดคุณภาพมีผลผลิตต่อไร่ต่ำ และขาดกลไกการรองรับด้านการตลาด

8. เยาวชนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาและคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทักษะชีวิตไม่เหมาะสมขาดการปลูกฝังและสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เหมาะสม

9. การทำงานยังขาดการประสานความร่วมมือและไม่เชื่อมโยงบูรณาการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

➤ โอกาส (Opportunity)

1. นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น โดยสร้างดุลยภาพระหว่างการกำกับดูแลและความเป็นอิสระของท้องถิ่นในการบริหารจัดการงบประมาณและบุคลากรของท้องถิ่น

2. นโยบายรัฐบาลสนับสนุนให้ อปท. มีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

3. ท้องถิ่นที่มีความพร้อมสามารถสนับสนุนการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดี มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาผู้เรียนได้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

4. นโยบายรัฐบาลในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ OTOP ให้แต่ละชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาสินค้าชุมชนสู่ระดับสากล

5. ท้องถิ่นมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ สามารถสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้

6. กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สนับสนุนให้พัฒนาจังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคในด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม และการบริการ

7. ความต้องการพืชพลังงาน สินค้าเกษตรและอาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มประชากร แต่การผลิตพืชอาหารลดลงด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ จะทำให้เกษตรกรในจังหวัดขอนแก่นมีความมั่นคงและรายได้เพิ่มขึ้น

➤ ภัยคุกคาม (Threats)

1. ขอนแก่นประสบภัยธรรมชาติตามฤดูกาล เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม และปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

2. การไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตกสู่กลุ่มวัยรุ่นผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ติดเกมส์ เล่นการพนัน และมีพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อสุขอนามัย เช่น โรคอ้วน ความดัน โรคหัวใจ

3. ปัญหาโลกร้อน ทำให้สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพและการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ

4. โรคอุบัติใหม่ร้ายแรง เช่น ไข้หวัด 2009 H1N1 ไข้หวัดนก ไข้เลือดออก สายพันธุ์ใหม่คุกคาม สุขภาวะของประชาชน

5. การเพิ่มของประชาชนแฝงที่เข้ามาอาศัยในชุมชนเมือง และการขยายตัวของเมือง ทำให้เกิดปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น

6. ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกิจถ่ายโอนไม่สามารถดำเนินการได้ตามระเบียบกฎหมายที่กำหนด ส่งผลต่อการดำเนินงานตามภารกิจถ่ายโอน

7. การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ภาวะเศรษฐกิจโลกและความผันผวนของราคาน้ำมัน